

Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel

PROJECTBESCHRIJVING 10-11-2014

TITEL: “Boxtelse kartuizergeheimen aan de Dommel”

1. INLEIDING

1.1. Samenvatting project

Vanuit juist ontdekte nieuwe bronnen en reeds aanwezige bronnen is inmiddels veel bekend geworden en gepubliceerd over kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel. Ook zijn er verschillende productmarktcombinaties actief. Opmerkelijk is dat het kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel (gesticht in Olland) ook nadrukkelijk aanwezig geweest is in Boxtel, met name ook via verschillende eigendommen c.q. hoevees. Deze kennis willen we verder uitdiepen en publiceren. Hierbij gaat het om een van de belangrijkste kartuizerhoeves van de streek namelijk de kartuizerhoeve Goorestraat 1, centraal in het buurtschap Kleinder-Liempde te Boxtel. Via aanvullende werkzaamheden op het gebied van archeologie, archief & bouwhistorie wordt een publicatie uitgebracht in de serie van onze stichting. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de familie Peijnenburg, immers het is dezelfde familie waaruit kartuizers voortkwamen als die in de kartuizerhoeve woonden/wonen. Het project wordt grotendeels door vrijwilligers uitgevoerd. Het e.e.a. in nauwe samenwerking uitgevoerd met Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie Afdeling 23 AVKP Archeologie Vereniging Kempen Peelland, Heemkundekring Boxtel, Stichting de Brabantse Boerderij, de gemeente Boxtel en de Streekraad van nationaal landschap Het Groene Woud. Aangezien de boerderij Goorestraat 1 afgebrand is, is het nu het juiste tijdstip om alle informatie boven water te brengen voordat door herbouw alle gegevens verdwenen zijn.

1.2. Inleiding & aanleiding

Kloosterorden en het daarbij behorende kloostergebouw en omliggende gebruiksgronden zijn belangrijke historische componenten van het Meierijlandschap. De relicten van deze landschappen worden nu door de “Streekraad Het Groene Woud en De Meierij” tot de kernkwaliteiten van het “Nationaal Landschap Het Groene Woud” gerekend. Kartuizerkloosters zijn altijd zeldzaam geweest vanwege de hoge kosten die nodig waren voor hun stichting. Het kartuizerklooster dat in 1465 gesticht is in Olland (Sint-Oedenrode) aan de Dommel is al jarenlang een bron van vele plaatselijke verhalen. Binnen Sint-Oedenrode, maar zeker binnen Olland is de kloosterstichting wellicht de belangrijkste lokale historische gebeurtenis. De meest strenge contemplatieve kloosterorde ging zich vestigen in het gebied tussen Kasteren en Olland. Deze stichting van Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel heeft de omgeving flink beïnvloed door het exploiteren van kartuizerhoeves en de ontginning van gebieden tussen de Dommel en de Geelders. Juist de informatie rondom de kartuizerhoeves is van belang voor de geschiedenis van de streek. Een zeer groot gebied in de kern van Het Groene Woud (o.a. de huidige gemeente Boxtel) was destijds door de Bossche kanunnik Ludolph van de Water geschonken aan de kartuizers. Het klooster zelf is verdwenen maar het kartuizereigendom is tot ver in de 17de eeuw gebleven. Enkele

kartuizerhoeves en ontginningskenmerken zijn nog zeer gaaf aanwezig en behoren nu tot dé beleefbare kernkwaliteiten van Het Groene Woud. Dit project probeert met gespecialiseerd vrijwilligerswerk de echte informatie rondom een van de Boxtelse kartuizerhoeves boven water te krijgen zodat alle vragen opgelost worden. Deze informatie kan door derden gebruikt worden voor de ontwikkeling van nieuwe economische activiteiten zoals dat zeer succesvol met eerdere publicaties gebeurd is. Cultuurhistorische bouwstenen zoals kartuizerhoeve Goorestraat 1 zijn ook voor de toekomst van belang omdat ze juist mede de huidige identiteit van Het Groene Woud bepalen. Voor een korte geschiedenis van klooster Sinte Sophia van Constantinopel zie onder (bijlage 5)

2. PROJECTBESCHRIJVING

2.1.1. Inleiding

Het project is een uitwerking van de verschillende doelstellingen van de verschillende programma's die voor o.a. nationaal landschap Het Groene Woud gelden. In bijlage 7 (zie onder) is deze relatie met de kernkwaliteiten van Het Groene Woud verder beschreven.

2.1.2. Inleiding / Huidige kartuizerrelicten in Het Groene Woud

De kartuizers zijn al lang vertrokken maar hun vroegere aanwezigheid is nog erg goed beleefbaar. Kartuizerhoeve Het Groot Duijfhuijs op Kasteren werd in 2003 verkozen tot dé Brabantse boerderij in het jaar van de boerderij. De boerderij en de bijbehorende gronden hebben waarschijnlijk sinds de stichting in 1465 als een geheel gefunctioneerd. Een is nog aanwezig in Esch. Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel heeft over twee hoeves eerder publicaties uitgebracht. Voor deze publicaties is veel belangstelling. De Geelders (kartuizergoed) bestaan op dit moment uit een SBB-gedeelte en een Marggraff-gedeelte. Het Marggraff-gedeelte (ruim 100 hectare) is grotendeel rechtstreeks voortgekomen uit de kartuizereigendommen (*Bosschenaar Pieter Lus kocht deze gronden de zgn. "steenoven" van de kartuizers; zijn naam leeft nog voort in de Luussedreef, een mooie laan in de Geelders*). Deze kartuizergronden bevatten nog zeer gave grenswallen, witterplekken (*om stammen te witteren, een conserveringsmethode*) en vele rabatten. In Vught is aan de Taalstraat nog een "kloosterpoort" en er zijn nog archeologische resten van het klooster aanwezig. Dit project voegt daar belangrijke informatie aan toe.

2.2. Partners en doelgroepen

2.2.1. Uitvoerende partners met projectverantwoordelijkheid

Samenwerking is een belangrijk onderdeel van dit project. Allereerst om een kwalitatief hoogwaardige publicatie te maken. Voor het archeologisch onderzoek (zie product 1) wordt er nauw samengewerkt met Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie Afdeling 23 AVKP Archeologie Vereniging Kempen Peelland en Heemkundekring Boxtel.

Zowel het archeologisch gedeelte, het bouwhistorisch gedeelte (product 2) als het deelproject "publicatie" (zie product 3) worden onder de verantwoordelijkheid van Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel uitgevoerd. Voor product 2 en 3 zal dat in nauwe samenwerking geschieden met het Stichting de Brabantse Boerderij.

Het totale project gebeurt in nauwe samenwerking met de gemeente Boxtel.

2.2.2. Participerende partners

Behalve uitvoerende partners zijn er ook andere participerende partners. Dit betreft de eigenaar van Goorestraat 1 dhr. H. Peijnenburg en de organisatie rondom Het Groene Woud. Aangezien wij de producten van het project ook via de centrale website van Het Groene Woud willen communiceren zien wij ook de streekraad als een participerende partner. De gegevens die boven water komen zijn bouwstenen van het gehele kernkwaliteitenconcept van "Streekraad Het Groene Woud". Wij zoeken binnen het project ook samenwerking met andere projecten. Zo biedt het project "historische landschapscanon Het Groene Woud" van Stichting Brabantse Bronnen zeker kansen. Met deze regionale projecten wordt

samenwerking gezocht en de eerste contacten zijn al gelegd met de “historische landschapscanon Het Groene Woud”.

2.2.3. Gemeente

Het betreft vooral de huidige gemeenten Boxtel. Per gemeente is ook via eerdere publicaties aandacht besteed aan het onderwerp. In Boxtel was het drs. Jean Coenen en de website van de Heemkundekring (zie <http://www.heemkundeboxtel.nl>). De gemeente Boxtel heeft reeds een positieve reactie gegeven en levert ook een financiële bijdrage.

2.2.4. Ondernemers & kunstenaars

Uit het succesvolle afgesloten kartuizerproject blijkt dat ondernemers en kunstenaars erg actief willen meedenken en meewerken aan de uitwerking van de innovatieve productmarktcombinaties. Enkele ondernemers hebben al ver doorgevoerde kartuizer-product-ideeën doorontwikkeld en concrete Product Markt Combinaties gerealiseerd. Ook de producten van dit project worden aan ondernemers en kunstenaars ter beschikking gesteld.

2.2.5. Doelgroepen van dit project

- 1) Alle streekbewoners van het nationale landschap Het Groene Woud. Bewoners van het nationaal landschap zijn vnl. de inliggende dorpen met ruim 250.000 inwoners. Voor de omliggende 3 grote steden is nationaal landschap Het Groene Woud hun achtertuin, hierbij gaat het ook nog om bijna 600.000 inwoners. Vele van deze inwoners maken gebruik van de recreatieve netwerken in Het Groene Woud (De omvang van de verschillende netwerken in Het Groene Woud wordt geschat op 400 km skate-, 860 km fiets-, 650 km wandel-, 57 km mountainbike- en 25 km kanoroute (Routebureau Brabant). De beleefbare kartuizerrelicten liggen aan deze wandel- en fietspaden. Via de informatie van Goorestraat 1 kan deze informatie van andere kartuizerrelicten gekoppeld worden en wordt het kartuizerverhaal completer.
- 2) Voor de streekbewoners, meer specifiek de bewoners van de (buurtschappen van de) dorpen Boxtel (Liempde, Kleinder-Liempde, Kasteren), Sint-Oedenrode (Olland), Sint-Michielsgestel (Den Dungen), Vught en Haaren (Esch). In totaal zijn dit er ongeveer 100.000. De kartuizerrelicten liggen in hun directe omgeving. Voor deze inwoners is het onderdeel van hun identiteit, dit geldt het meest voor de kernen Liempde (gemeente Boxtel), Olland en de buurtschappen Kleinder-Liempde (Boxtel), en Kasteren (Liempde). Goed geïnformeerde streekbewoners zijn de belangrijkste waarborg voor behoud van landschappelijke kwaliteiten in de toekomst.
- 3) De bezoekers van buiten de regio (binnen en buiten Nederland) en meer specifiek de bezoekers van de deelregio waarin de kartuizerrelicten zich bevinden, daar zijn ze beleefbaar. Voor het totale nationale landschap Het Groene Woud wordt geschat dat 7,6 miljoen dagtochten plaatsvinden per jaar. Deze (kartuizer-) deelregio is een van de meeste gevarieerde en meest bijzondere voor dagtochten, wij schatten het aantal zeker boven de miljoen. Een aantal van de bezoekers maken gebruik van verblijfrecreatie binnen nationaal landschap Het Groene Woud.
- 4) Economische actoren binnen het nationaal landschap. Via de product-markt-combinaties kan economische spin-off ontstaan vanuit de publicatie of delen daarvan.
- 5) Historisch en/of landschappelijk geïnteresseerden al of niet binnen netwerken. Deze doelgroep kan via de publicatie en de inventaris straks maximaal gebruik van archivalia en kennis die beschikbaar komt. Dit beperkt zich niet tot enkele jaren maar hopelijk vele eeuwen. De archivalia worden zo geconserveerd dat ze over vele eeuwen nog goed gebruikt kunnen worden. Een specifieke groep die tot onze doelgroep gerekend kan worden zijn de geïnteresseerden in cartusiana.

(bovengenoemde cijfers komen o.a. uit “Economische spin off investeringen Meierij” zie website Het Groene Woud)

2.3. Producten van het kartuizerproject

2.3.1. Product 1: Archeologie & vrijwilligers

Dit deelproject wordt door (vele) vrijwilligers uitgevoerd en wel door de Vereniging van Vrijwilligers in de Archeologie Afdeling 23 AVKP Archeologie Vereniging Kempen Peelland en Heemkundekring Boxtel. In een aparte bijlage 3a is het plan van aanpak weergegeven. Het e.e.a. wordt opgeleverd via een rapportage.

Trekker deelproject 1: Heemkundekring Boxtel. (zie <http://www.heemkundeboxtel.nl>)

2.3.2. Product 2: Bouwhistorie & vrijwilligers

Vanuit eerdere kennis en door onderzoek van de restanten die aanwezig zijn op de locatie Goorestraat 1 zal door vrijwilligers van Stichting de Brabantse Boerderij, samen met een professional nauwkeurig aandacht aan de bouwhistorie besteed worden. Het e.e.a. wordt opgeleverd via een rapportage.

Trekker deelproject 2: Stichting de Brabantse Boerderij (SdBB) met name de SdBB-werkgroep advies. (Zie <http://www.debrabantseboerderij.nl>)

2.3.3. Product 3: Publicatie

De rapportages (product 1 en 2), gecombineerd te verzamelen archiefgegevens met worden door vrijwilligers omgezet in een publiekspublicatie op de volgende wijze en met de volgende aandachtspunten:

- De publicatie is publieksvriendelijk zodat hij breed gelezen kan worden maar wel 100% wetenschappelijk verantwoord en gebaseerd op gedegen onderzoek.
- De algemene geschiedenis van het kartuizerklooster, waarbij de geschiedenis tot 1620 en tussen 1655-1665 extra aandacht verdient vanwege de relatie met Boxtel (Kleinder Liempde), Liempde (Kasteren, Geelders) komt aan de orde
- dr. J. Sanders wordt betrokken bij deze publicatie. Dr. J. Sanders heeft meerdere publicaties met betrekking tot Brabantse kartuizers op zijn naam staan.
- Bijzondere aandacht wordt besteed aan de relatie tussen de kloostergeschiedenis en de geschiedenis van Boxtel en Liempde.
- Bijzondere aandacht wordt besteed aan de familie Peijnenburg, immers het is dezelfde familie waaruit kartuizers voortkwamen als die in de kartuizerhoeve woonden/wonen. De familie zal geïnterviewd worden.
- Een inhoudsopgave is weergegeven in een aparte bijlage 6.

Trekker deelproject 3: Dit wordt door Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel i.s.m. SdBB uitgevoerd. SdBB zal de auteur leveren.

2.4. Planning

Het project start in het 2^e kwartaal van 2015 en wordt afgerond eind 2015.

2.5. Communicatie

De communicatie van het totale project proberen we maximaal te laten verlopen via de uitwerking van het communicatieplan van "Streekraad Het Groene Woud", de websites van de partners en de website van Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel. De keuze voor de streekraad heeft te maken met de doelstellingen van de streekraad. Enerzijds de gewenste bundeling en anderzijds het marketingconcept van Het Groene Woud. Het project wil nadrukkelijk hoofddoelen van de streekraad uitvoeren (bijvoorbeeld een leesbaar landschap produceren). Het gedeelte waarin wij actief zijn wordt door velen gezien als een van de meeste herkenbare gedeeltes van Het Groene Woud. Dat is een reden meer om juist via de streekraad te communiceren en geen eigen communicatiestrategie en/of website op te zetten. Wij hopen ook dat dit voorbeeld ook door andere projecten navolging zal krijgen en dat daardoor het communicatie van Het Groene Woud versterkt zal worden. Alle communicatie verloopt verder in nauwe samenwerking gebeurt met de Boxtelse communicatiemedewerkers, ook een persmoment gecreëerd waarbij de subsidiënten

nadrukkelijk betrokken worden. Dit persmoment is gepland op 25 november 2014. Verder zal in alle uitingen vermeld worden dat dit project wordt uitgevoerd met een financiële bijdrage van de gemeente Boxtel en de andere subsidiënten.

2.6. Begroting

De begroting is in een aparte bijlage 2 gedetailleerd uitgewerkt.

Bijlage 5.

Korte geschiedenis klooster Sinte Sophia van Constantinopel

Onbedoeld werd Bruno van Keulen in 1084 de stichter van de orde der kartuizers. Hij vestigde zich in dat jaar met enkele volgelingen in Chartreuse in Frankrijk ten noorden van Grenoble. Daar stichtte hij een klooster, La Grande Chartreuse, dat zou uitgroeien tot het moederklooster van de orde. Daaraan dankt de orde haar naam.

Bruno streefde ernaar het kluisenaarsleven te combineren met het leven in een gemeenschap. De monniken woonden en werkten er in afzonderlijke huisjes, gegroepeerd rondom de kerk, waarin zij op vaste tijden voor het koorgebed bij elkaar kwamen. Bidden, mediteren en studie zijn de voornaamste bezigheden van de kartuizermonnik.

Rond 1465 beloofde de Bossche kanunnik Ludolf van de Water aan de kartuizers goederen te schenken voor de stichting van een klooster. De kern hiervan lag in Olland onder Sint-Oedenrode en het aangrenzende Kasteren onder Liempde. De beroemde Roermondse kartuizer Dionysius van Rijkel of de Kartuizer, kreeg opdracht tot opbouw van het nieuwe klooster. Toen hij in 1466 in dit gebied kwam bleek Ludolf er al een kapel, enkele cellen voor de monniken en enkele bijgebouwtjes gebouwd te hebben. Over Dionysius werd gezegd dat hij het meest volkomen type van de godsdienstige enthousiast van de late middeleeuwen was. Hij voerde een onbegrijpelijk energetisch leven. Hij verenigde in zich de vervoeringen van de grote mystieken, de strengste ascese en de steeds dieper gaande inzichten van de spirituele ziener met een enorme werkzaamheid als theologisch schrijver en als geestelijk raadsman. Maar ook belangrijk is de rol die hij gespeeld heeft in het openbare leven van zijn tijd. Hij had herhaaldelijk relaties met het huis van Bourgondië en trad op als raadsman van Philips de Goede en later van Karel de Stoute. Ook hertog Arnold van Gelre, die ernstig overhoop lag met zijn zoon en erfgenaam, adviseerde hij. Niet alleen vorsten, ook tal van edelen, geestelijken en burgers vroegen hem voortdurend om raad en hij gaf talloze oplossingen. Dionysius schreef een bijna volledige bibliotheek aan boeken. Vanwege zijn enorme bibliografie heeft Dionysius zeker ook boeken in dit klooster geschreven, ook dat wordt onderzocht.

Het is tot nu toe onduidelijk waar precies in Olland dit primitieve kloostertje stond. De eerste persoon die melding maakte van de vermeende locatie was de Boxtelse landmeter Hendrik Verhees. Hij tekende in 1803 op een kaart de plaats van het klooster op een plek die omspoeld werd door de Dommel en Den Bult heet. Harde bewijzen voor die ene definitieve locatie ontbreken echter nog altijd, er komen andere plekken in aanmerking. Alleen Olland is een vaststaand gegeven.

De plek in Olland bleek ongelukkig gekozen. De monniken hielden het er slechts een goed jaar uit. Mogelijk verlangden ze naar een woonplaats in de directe nabijheid van een stad, net als andere kartuizerkloosters uit die tijd. Ook de tweede vestigingsplaats die Ludolf hun aanbood, de Eikendonk tussen Den Dungen en 's-Hertogenbosch, was geen succes.

In 1469 vertrok Dionysius. De kartuizers bleven gronden in Olland (Houthem), Sint-Oedenrode en Kasteren aankopen zodat hun bezit op de stichtingsplaats bleef toenemen.

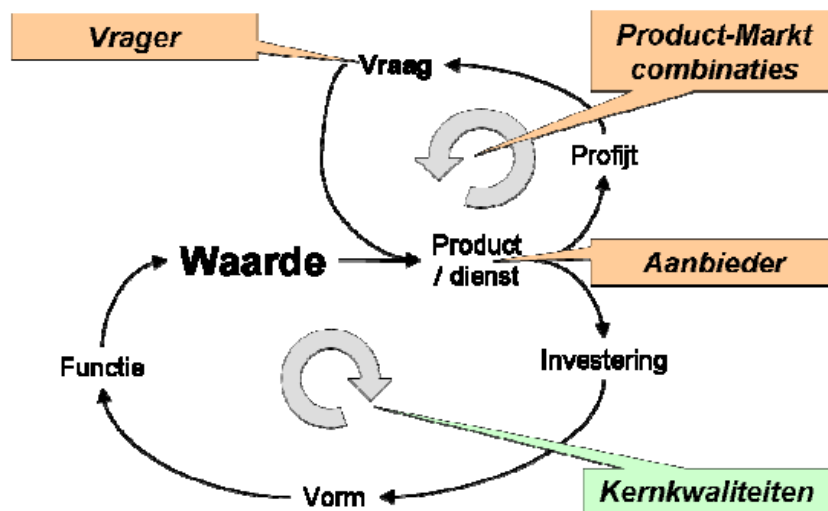
Maar dankzij schenkingen van het vermogende echtpaar Aleid Pieck en ridder Ant van Herlaar uit Nieuwaal ten westen van Zaltbommel, konden ze aan het eind van 1471 een vrijgekomen zusterklooster in Vught aankopen. Begin 1472 verhuisden ze naar hun nieuwe onderkomen daar tussen de Taalstraat en de Dommel.

In 1566 werd hun klooster hevig geplunderd tijdens de Beeldenstorm. Na een zwerftocht door de Meierij en een kort verblijf in 's-Hertogenbosch verhuisden de kloosterlingen vanaf 1625 geleidelijk naar Antwerpen, waar de orde een nieuw klooster had gesticht. Tijdens de godsdienstoorlogen verbleven de monniken afwisselend in Den Bosch, Sint-Michielsgestel, Esch en Boxtel. In de 17de eeuw werd het leven voor de kartuizers ernstig bemoeilijkt. In de jaren 1658-1659 verkochten ze hun laatste goederen in de Meierij. Uiteindelijk verhuisden zij naar Antwerpen waar zij in 1783 onder keizer Jozef II opgeheven zijn. Het Antwerpse huis bleef optreden als rechthebbende op de goederen van het voormalige Vughtse klooster. Na de vrede van Münster (1648) is er een geschil ontstaan tussen het klooster van Sancta Sophia te Antwerpen en de Staten-Generaal van de Republiek over de eigendomsrechten van het

vroegere kartuizerklooster. Na een langsepende gerechtelijke procedure werd in 1658 een compromis bereikt, waarbij is overeengekomen dat de kartuizers tegen betaling van het enorme bedrag van 55.000 gulden aan de Staten-Generaal als eigenaars van de goederen werden erkend. Mede om de nodige financiële middelen te vergaren voor de betaling van het vereiste bedrag aan de Staten, werden tussen 1658 en 1663 het voormalige Sancta Sophia in Vught inclusief alle onroerende goederen – ook die in Boxtel, Liempde en Olland – verkocht. Een van de mooiste nog aanwezige relictten van de aanwezigheid van het klooster is de kartuizerhoeve Het Groot Duijfhuis. Ook de vele bosgebieden in en rond De Geelders waren eigendom van de kartuizers. Zowel de bossen als de diverse kartuizerhoeves waren ter economische ondersteuning van het kartuizerklooster van belang. Het e.e.a. is via een uitgezette wandeling te zien: Spatiamentum zie: www.wandeleninhetgroenewoud.nl
Voor meer informatie kunt u terecht op de website van de Stichting Kartuizerklooster Sinte Sophia van Constantinopel: www.kartuizerklooster.nl

Bijlage 7. Relatie met de visie op kernkwaliteiten

Dit project is een schoolvoorbeeld van de manier waarop volgens de streekraad met de kernkwaliteiten omgegaan zou moeten worden. Letterlijk geeft de visie aan "Feitelijk gaat het om het op gang brengen van een proces van waardecreatie, met als resultaat een aantal producten of diensten". In onderstaande figuur uit die visie wordt dit weergegeven.

Het geeft ook op een geabstraheerde manier aan hoe dit project werkt. In samenwerking met de ondernemers worden de PMC's geformuleerd en uitgewerkt. Via Coöperatie Het Groene Woud wordt uit de PMC's verkregen economische waarde weer voor een gedeelte geïnvesteerd in de kernkwaliteiten.